نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
سال چهارم، شماره دوم، تابستان ۹۹، صفحات ۲۱۰ تا ۲۱۴

مقاله کوتاه

درس‌آموخته‌هایی از همه‌گیری بیماری ویروسی کووید-۱۹

علی محرابی توانا*[۱]

چکیده

زمینه و هدف: ویروس کووید-۱۹ که از اواخر ماه دسامبر سال ۲۰۱۹ از شهر ووهان چین گزارش شد و به سرعت همه کشورهای جهان را آلوده کرد. تاکنون واکسن قابل اعتمادی علیه بیماری و روش‌های درمانی مبتنی بر شواهد و به اثبات رسیده برای آن وجود ندارد. بهترین راه پیشگیری رعایت بهداشت فردی، رعایت فاصله فیزیکی و استفاده از ماسک است. درس‌آموخته‌هایی از مبارزه با این همه‌گیری در نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران در این گزارش کوتاه مرور شده است.

روش: این نوشتار براساس مرور منابع و مستندات داخلی و بین‌المللی، به درس‌های برگرفته از عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در این همه‌گیری را بررسی و جمع‌بندی کرده است.

یافته‌ها: درس‌های برگرفته از عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در همه گیری در۱۴بخش"رهبری حیات‌بخش"، "فرماندهی متمرکز"، "آموزش عمومی"، "همکاری بین‌بخشی"،"مشارکت عمومی"، "شبکه بهداشتی درمانی"، "خدمات سرپایی"، "مرکزمبارزه با بیماری‌ها"، "آزمایشگاه"، "کادر بالینی و بیمارستانی"، "رویکرد مقاومتی"، "همکاری نیروهای نظامی و مردم"، "استفاده ازظرفیت‌های ملی، درون‌بخشی و بین‌بخشی" و "بسیج همگانی" تقسیم و بیان شده است.

نتیجه‌گیری: هرچند در قسمت یافته‌ها جنبه‌های مثبت کارکرد نظام به ویژه نظام سلامت در کشور ذکر شد ولی درس‌گرفته‌ها و نکاتی هم وجود دارد که توجه بیشتر به آن‌ها تضمین‌کننده هر چه بیشتر سلامت آحاد مردم عزیز میهن اسلامی‌است.

کلید واژه‌ها: ایران، شیوع همه‌گیر، کووید-۱۹

مقدمه

ویروس‌های خانواده کرونا از سال ۱۹۳۷ میلادی شناخته شده‌اند(۱). تاکنون ۷ نوع ویروس کرونا شناسایی شده که هم در انسان و هم در برخی از حیوانات ایجاد بیماری می‌کنند (۲). این ویروس‌ها چندین همه‌گیری در سطح جهان ایجاد کرده‌اند، از جمله بیماری سارس در سال ۲۰۰۳، که از چین شیوع و به ۳۷ کشور جهان سرایت و باعث مرگ ۷۷۴ نفر در سراسر جهان شد (۳). در سال ۲۰۱۲ ویروس مرس از همین خانواده شناسایی و به ۲۷ کشور دنیا سرایت و سبب مرگ‌ومیر ۳۵درصد مبتلایان در جهان شد (۴). تاکنون تلاش‌های علمی برای تهیه واکسن علیه ویروس‌های این خانواده، موفق نبوده است. در مورد کووید-۱۹، از همان ابتدا فرض براین بود که بیماری از طریق حیوانات دریایی به انسان منتقل شده است(۵). احتمال انتقال ویروس از خفاش به انسان یا از مارهای کبرا و کریت چینی نیز مطرح بوده است (۶).

روش: این نوشتار براساس مرور منابع و مستندات داخلی و بین‌المللی، به بررسی و جمع‌بندی درس‌های برگرفته از عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در همه‌گیری می‌پردازد.

یافته‌ها: کنترل همه‌گیری‌های وسیع، با سرعت بیشتر و هزینه کمتر، نیازمند دو تغییر، یکی تغییر رفتار مدیریتی حاکمیت و دوم تغییر رفتار اجتماعی مردم است .هر دو این تغییرات نیازمند تفکر، شناخت رفتار بیولوژیکی عامل همه‌گیری، تدوین آیین‌نامه‌های دولتی و تصویب قوانین مورد نیاز برای مناسب‌سازی رفتار آحاد جامعه با شرایط همه‌گیری است(۷). درس‌های برگرفته از عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در همه‌گیری در ۱۴ بخش زیر آمده است:

۱. *نویسنده مسئول: مرکز تحقیقات مدیریت سلامت - دانشگاه علوم پزشکی بقیت‌الله الاعظم (عج)

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

۱. نقش محوری، داهیانه و حیات‌بخش رهبری معظم انقلاب، در بحران‌های بزرگ

نقش سرنوشت‌ساز و تاریخ‌ساز «ولی‌فقیه» به عنوان یک رهبری بی‌بدیل الهی، اعتقادی و سیاسی در مهار بحران‌های مختلف، در ۴ دهه اخیر، بارها متجلی شده است[۱]. نقش‌آفرینی خردمندانه و الهام‌بخش مقام معظم رهبری در بحران کرونا، الگوی الهام‌بخش برای آینده خواهد بود. در سند سیاست‌های کلی سلامت ، ابلاغی مقام معظم رهبری، چارچوب منسجم و جامعی برای تأمین، حفظ و ارتقای سلامت آحاد ملت، در همه شرایط ترسیم شده است.

۲. فرماندهی متمرکز و یکپارچه بحران، درس بزرگ برگرفته از بحران کرونا

برای ایجاد هماهنگی و جلوگیری از تداخل وظایف و عملکردها لازم است همه واحدهای عملیاتی تحت یک فرماندهی واحد ارائه خدمت نمایند. در بحران کرونا با توجه به ابعاد فراگیر در سطح کشوری، منطقه‌ای و بین‌المللی، سامانه فرماندهی کشور تحت عنوان ستاد ملی مبارزه با کرونا تشکیل و هدایت عملیات در سطح کشور را عهده‌دار شد. این مدل برای بحران‌های آتی باید در شورای‌عالی سلامت و امنیت غذایی و سازمان پدافند غیرعامل کشور استمرار و توسعه یابد.

۳. اثربخشی برنامه‌های آموزش عمومی و تغییر رفتار بهداشتی مردم

مردم در رعایت موازین بهداشت فردی و دستورات بهداشتی شامل: شستشوی مرتب دست‌ها با آب و صابون، زدن ماسک، عدم دست دادن با یکدیگر، محدودیت اجتماعات، محدود کردن مراسم معمول و مناسک مذهبی، اجتناب از سفرهای غیر ضروری، ثبت اطلاعات در سامانه ملی و مشارکت در برنامه غربالگری کشوری و نظایر آن بود، بسیار هوشمندانه و مسئولانه عمل کردند. اولین و مهم‌ترین درس برگرفته از این تجربه ملی، اعتماد به مردم و اهتمام برای افزایش دانستنی‌های ضروری و تلاش برای اصلاح رفتارهای بهداشتی عمومی است[۲].

۴. اثبات کارآمدی و ضرورت همکاری بین‌بخشی برای مدیریت بلایا

همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ نیروهای مسلح (نظامی و انتظامی)؛ نهادها؛ سایر وزارتخانه‌های مرتبط؛ صدا سیمای جمهوری اسلامی ایران و هلال احمر جمهوری اسلامی‌در ذیل "ستاد ملی مبارزه با کرونا" نقش شایان توجهی در مبارزه با بیماری کرونا به دنبال داشت. اگرچه رسمیت تعاملات سازمان‌های نظامی در فعالیت‌های امدادرسانی از اوایل دهه ۱۹۹۰ آغاز شده و روند رو به رشد داشته و خیلی زود مقبولیت یافته است (۸)، در تمام دوران حیات جمهوری اسلامی، نیروهای نظامی و انتظامی، بسیج مردمی، و جهاد سازندگی در عموم بلایای طبیعی و حوادث اجتماعی همکاری داشته‌اند و دستاوردهای بی‌نظیری به‌دست آورده‌اند. این همکاری به صورت سازماندهی شده و در قالب پدافند غیرعامل در آینده باید پیشرفت و تداوم داشته باشد.

۵. مشارکت عمومی مردم، وحدت جامعه و برنامه‌های مردم نهاد، کلید رمز موفقیت در مدیریت بحران

مشارکت جامعه در مقابله با بلایای طبیعی یکی از ارکان مهم مدیریت بحران به شمار می‌آید. نگرش و رفتار مدیران بحران، در فعلیت بخشیدن به این ظرفیت عظیم، بسیار مهم است (۹). ملت بزرگ و متحد و انقلابی ایران، در همه صحنه‌ها و حوادث دوران معاصر، حضور پرشکوه و با صلابت و سرنوشت‌ساز داشته است. تجلیات این حضور و همراهی در کنترل بحران کووید-۱۹، بسیار زیبا و با شکوه و درس آموز بوده است.

۶. نقش‌آفرینی بی‌بدیل شبکه بهداشتی - درمانی کشور

عطف توجه سیاست‌گذاران و مسئولان نظام سلامت به ظرفیت‌ها و نقش حیاتی شبکه بهداشتی درمانی کشور در مدیریت و کنترل بلایا از دستاوردهای مفید دوره مبارزه با کووید-۱۹ محسوب می‌شود. شبکه بهداشتی درمانی کشور که از دستاوردهای عادلانه نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد، در بحران کرونا نقش‌آفرینی کرد و خدمات عمده‌ای، با رویکرد پیشگیری، ارتقای سلامت، و آموزش عمومی ارائه کرد. تداوم و تقویت مراقبت‌ها و خدمات سلامت با توجه به اصول و ارزش‌های انسانی - اسلامی و اخلاق حرفه‌ای و تکمیل شبکه بهداشتی درمانی و تعمیم آن به مناطقی که هنوز مستقر نشده، به‌خصوص حاشیه شهرها، از ضرورت‌های به اثبات رسیده در دوره همه‌گیری کرونا است. این مهم در کلام مقام معظم رهبری نیز بازتاب داشته است: «به شبکه بهداشتی - درمانی اهمیت بدهید. این شبکه خیلی مهم است. اگر چنانچه آن‌طوری که حدس زده می‌شود و مکرر گفته شده، یک بازتولید این ویروس را در یک برهه دیگری از زمان داشته باشیم، حتماً این شبکه بهداشتی - درمانی خواهد توانست بار کشور را سبک کند و در همین قضیه هم خیلی کمک کردند، البته از اواسط وارد شدند، ... این شبکه، شبکه مهمی است، به آن اهمیت داده بشود[۳]».

۷. توسعه خدمات سرپایی و مهار مراجعات بیمارستانی

توسعه خدمات سرپایی توسط مراکز بهداشتی شهری و روستایی، ایستگاه‌های بهداشتی، درمانگاه‌های شهری، و افزایش ساعات کاری آنان تا سرحد خدمات شبانه‌روزی، از دستاوردها و تجربیات مهم همه‌گیری کووید-۱۹ است. این ظرفیت گسترده موجود در شبکه بهداشت و درمان، بار مراجعات به بیمارستان‌ها را کاهش داده، امکان نوعی غربالگری مستمر را برای نظام سلامت فراهم ساخت.

---

۱. کتاب نقش رهبری در مدیریت بحران‌ها، دوره ۳ جلدی

۲. کتاب جامع بهداشت عمومی، جلد ۱، فصل ۳، گفتار اول

۳. بیانات مقام معظم رهبری در ارتباط تصویری با ستاد ملی مبارزه با کرونا: ۹۹/۲/۲۱

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

۸. لزوم تقویت مرکز مبارزه با بیماری‌ها و نقش‌آفرینی محوری آن در همه‌گیری‌های بعدی

این مرکز جایگاه حساسی است. لازم است چه از نظر نیروی انسانی و نرم‌افزاری و چه از نظر سخت افزار و امکانات به صورت روزآمد مجهز و تقویت شود. برخورداری از سامانه قوی اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی، ارتباط با سازمان جهانی بهداشت و سازمان‌های سلامت منطقه‌ای و بین‌المللی، ثبت و گزارش‌دهی به هنگام بیماری‌ها، اقدامات گسترده پیشگیری از بیماری‌های واگیردار، آموزش‌های مناسب نیروهای شبکه بهداشتی درمانی، پیش‌بینی و تدارک تجهیزات و وسایل ضروری، تهیه دستورالعمل‌ها و بسیاری موارد دیگر باید به‌طور جدی مورد اهتمام قرار گیرد. از وظایف حیاتی این مرکز، هشدار قبل، حین و بعد از همه‌گیری‌ها به مسئولان، مدیران سلامت و مردم می باشد.

۹. نقش حساس آزمایشگاه در خط مقدم تشخیص

غربالگری در پروتکل‌های وزارت بهداشت عمدتاً برپایه تشخیص زودهنگام بالینی و کنترل بیماری از مبدأ پیدایش بوده است، تا برپایه اقدامات پاراکلینیک. در موارد ضروری تشخیص قطعی آزمایشگاهی به روش PCR، مبنای تصمیمات مهم بالینی قرار گرفته است (۱۰) و امکانات آزمایشگاهی مربوطه با سرعت و دقت قابل ملاحظه در سطح کشور تأمین و توزیع شده است. در تجربه همه‌گیری کووید-۱۹، کارکنان ارزشمند و ایثارگر آزمایشگاه‌های تشخیصی، اعم از متخصصان و کارشناسان علوم آزمایشگاهی، به صورت شبانه‌روزی به جستجوی این ویروس رفتند و به عنوان بازوی تشخیصی بخش بهداشت و درمان ایثارگرانه به موفقیت‌های چشمگیری دست یافتند. توسعه سریع امکانات آزمایشگاهی در سراسر کشور و تولید کیت‌های تشخیصی و سایر ابتکارات راهگشا، از دستاوردهای مهم سامانه آزمایشگاهی تشخیصی طبی کشور بوده است. لزوم گسترش شبکه آزمایشگاهی کشور و حمایت بیشتر از این بعد مهم سلامت، و ارتقای توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها و اهتمام برای خودکفایی، به‌ویژه در مواد مصرفی و فناوری‌های مورد نیاز، از درس‌های مهم برگرفته از این تجربه مهم ملی است.

۱۰. حضور ارزشی و حماسه‌آفرین کادر بالینی و بیمارستانی

اگرچه بیمارستان‌های کشور آماده مواجهه با طغیان ناگهانی یک ویروس منحوس و مهاجم نبودند؛ اما تجارب عدیده قبلی در دفاع مقدس و بحران‌های بعدی، و رویکرد انسانی و الهی کادر دلسوز، اعم از پزشکان، پرستاران، و همه کارکنان این مراکز، بسیار سریع‌تر و دقیق‌تر از حد انتظار، به یاری مردم شتافت و خدمات بی‌نظیری ارائه کرد. تقدیم شهدای والامقام مدافع سلامت مردم، گواه ارزش محوری، کمال‌جویی، ایثارگری و شاهد جایگاه معنوی و حرفه ای عظیم، مجموعه نیروی انسانی سلامت است. دستاوردهای بیمارستانی و مراقبت ویژه در این تلاش عظیم ملی، شایسته تحسین و موجب تعظیم است.

۱۱. اتخاذ رویکرد مقاومتی و پیش‌بینی نیازها برای شرایط سخت

بیماری ویروسی کرونا بیش از ۲۱۶ کشور جهان را آلوده کرد و باعث بروز مشکلات بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی در سراسر جهان شد و گفته می‌شود که نرخ رشد اقتصادی را در جهان با رکود مواجه خواهد ساخت. بیماری در موقعی در کشور شیوع یافت که کشور ما به‌طور ناجوانمردانه تحت تحریم‌های استکبار جهانی قرار داشته، و نظام سلامت کشور تحت تأثیر مستقیم و یا غیرمستقیم این تحریم‌ها بوده است. پیش‌بینی و برنامه‌ریزی برای مهار همه‌گیری، و تداوم سایر مراقبت‌ها و خدمات سلامت بایستی متکی بر همه استعدادهای مادی و معنوی درون‌زاد و با رعایت همه‌جانبه اقتصاد مقاومتی باشد.

۱۲. لزوم ثبت تجارب و تقویت همکاری‌های ابین نیروهای نظامی و مردم در مقابله با حوادث طبیعی و غیرطبیعی

در تجارب ارزنده مدیریت بحران در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، در بحران‌های نظامی همانند جنگ مردم به یاری رزمندگان قیام می‌کنند (تجارب عظیم دفاع مقدس) و در بحران‌های طبیعی مانند سیل، زلزله و وقوع همه‌گیری‌ها و یا پاندمی‌ها مانند کرونا، نیروهای نظامی به کمک مردم و دولت می‌شتابند. این تجارب و همکاری‌های لازم است علاوه بر ثبت علمی و دقیق، روزبه‌روز و حادثه به حادثه تقویت شود (۱۱).

۱۳. استفاده از تمامی ظرفیت‌های ملی، درون‌بخشی و بین‌بخشی در مبارزه با کووید-۱۹ و موارد مشابه

پس از رخداد کووید-۱۹ تلاش فراوان برای کنترل و مدیریت همه‌گیری به عمل آمد که هر یک از ارکان ملی کشور نسبت به مقابله با این بیماری اهتمام ویژه‌ای داشته‌اند:

- رهبر معظم انقلاب اسلامی‌با جهانی دانستن مشکل بیماری کرونا حمایت خود را از کادر درمانی و تصمیمات ستاد کرونا ابزار داشتند و از تلاش‌های آنان به دفعات تشکر کردند و فوت شدگان آنرا شهید خدمت بر شمردند.
- ستاد ملی کرونا در نقش هدایت و مدیریت کشوری، با تصویب مصوبات ضروری ملی، در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سلامتی باعث فراهم شدن شرایط مهار همه‌گیری و تسکین آلام و کاهش مشکلات مردم شده است.
- ستاد کل نیروهای مسلح و اقدامات قابل توجه آن در ذیل قرارگاه بهداشتی ، امدادی حضرت امام رضا علیه‌السلام همکاری‌های نیروهای نظامی و انتظامی را در کمک‌رسانی به مردم نحو شایسته گسترش داد و با موافقت مقام معظم رهبری در مورخه ۹۹/۷/۱۷ اقدام به کمک ۱۰۰ در صدی و در اختیار گذاشتن تمامی امکانات بیمارستانی و درمانی خود در سراسر کشور در خدمت آحاد جامعه کرد.
- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تمامی دانشگاه‌های علوم پزشکی تابعه از بدو پاندمی، به صورت همه‌جانبه با به‌کارگیری شبکه

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

بهداشتی درمانی و سامانه ملی اطلاعات سلامت، شبکه آزمایشگاهی کشور و با مشارکت خستگی‌ناپذیر و با همکاری‌های کادر سلامت، خاصه پزشکان و کادر بهداشتی و پرستاری در خط مقدم مبارزه با کرونا، و با تقدیم شهدای والا مقام نظام سلامت مدافع حریم سلامت مردم شد و تجارب گران‌باری حاصل شد.

- صدا و سیمای جمهوری اسلامی، در اطلاع‌رسانی مباحث بهداشتی درمانی کشور به عموم مردم و ارائه آموزش‌های ضروری و به‌هنگام، از هیچ کوششی فروگذار نکرد و از تمامی ظرفیت رسانه‌ای خود در آگاهی بخشیدن به مردم استفاده کرد. سایر رسانه‌های عمومی نیز در این تجربه مهم ملی، با تمام ظرفیت و ابتکار، مشارکت کردند.
- هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، درخدمت‌رسانی به مردم و جمع‌آوری کمک‌های انفاق‌گونه و مومنانه از یک سو و کمک به غربالگری میلیون‌ها نفر، و ارتباط با سازمان‌های بین‌المللی برای فراهم‌سازی کالاها و داروهای ضروری و تجهیزات پزشکی و بهداشتی به صورت همه‌جانبه اهتمام کرد.
- ستاد اجرایی فرمان حضرت امام خمینی (ره) نیز با کمک‌های مادی و معنوی خود ستاد ملی کرونا را یاری کردند.
- بنیاد مستعضفان نیز با حمایت‌های مادی خود از اقشار آسیب‌دیده از بیماری کرونا از هیچ کوششی فروگذار نکردند.
- سازمان‌های مردمی و جهادی به‌ویژه قرارگاه سردار نامدار ایرانی شهید قاسم سلیمانی در سراسر کشور با تهیه وسایل بهداشتی همانند ماسک، گان و... و تهیه مواد غذایی و بهداشتی مورد نیاز، به یاری اقشار آسیب‌پذیر شتافتند.

۱۴. بهره‌گیری هر چه بیشتر از بسیج همگانی

سازمان بسیج مستضعفان همواره طی سنوات گذشته در مبارزه با بیماری فلج اطفال،سرخک به کمک نظام سلامت کشور شتافته است و خوشبختانه در مبارزه با بیماری ویروسی کرونا نیز بسیج مخلص الهی با جذب کمک‌های مردمی از یکسو و کمک به غربالگری میلیون‌ها ایرانی در خصوص بیماری کرونا در جهت رفع آلام مردم بیش از پیش موفق عمل کرد. این ظرفیت عظیم باید برای مبارزه هر چه بیشتر با بیماری‌ها مورد توجه بیشتر قرار گیرد. وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، طی نامه‌ای به رئیس سازمان بسیج مستضعفان، این مشارکت را چنین توصیف کرده است: «... تاریخ این سرزمین فداکاری‌های مخلصانه عزیزان بسیجی را در تمامی عرصه‌های خدمت به‌خصوص تلاش‌های حیرت‌انگیز بسیج ملی مبارزه با بیماری کرونا را که با هم توانستیم بیش از ۷۰ میلیون از مردم کشورمان را غربالگری کنیم، از یاد نخواهد برد. گام دوم بسیج ملی مبارزه با بیماری کرونا که در کنار هم موارد شناسایی شده قبلی را پیگیری می‌کنیم،...»

نتیجه‌گیری

موارد فوق از جنبه‌های مثبت کارکرد نظام به‌خصوص نظام سلامت در کشور می‌باشد ولی درس‌گرفته‌هایی هم وجود دارد که تضمین‌کننده هر چه بیشتر سلامت آحاد مردم عزیز میهن اسلامی است و لازم است در آینده به آن‌ها توجه شود:

- پاندمی کرونا قطعا آخرین حادثه از بیماری‌های نوپدید و بازپدید نخواهد بود. لازم است "ساختار ملی کنترل و فرماندهی بیماری‌ها برای پیش‌بینی، آمادگی و مقابله با بیماری‌ها به‌طور مستمر در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تقویت شود.
- سطح هشدار کشور در خصوص مواجهه با چنین وقایعی تعریف و سطح مطلوب آمادگی برای پیشگیری و مقابله با هر حادثه، دائماً حفظ شود.
- ساختار و ارکان شبکه بهداشتی درمانی کشور تقویت و به عموم سطوح (اعم از روستایی، حاشیه شهرها، مناطق شهری و کلان شهرها) تسری یابد.
- توصیه می‌شود نیروی انسانی سلامت به‌طور مرتب در دوره‌های پایش بیماری‌ها آموزش ببینند.
- توصیه می‌شود ذخیره قابل قبولی از وسایل حفاظت فردی مانند ماسک، دستکش، گان، ماسک جراحی ماسک N95 و ... برای کادر پزشکی و ماسک معمولی و دستکش و مواد ضدعفونی‌کننده برای عموم مردم همواره پیش‌بینی شود.
- لازم است نظام یکپارچه ثبت و گزارش بیماری‌ها به همه مراکز درمانگاهی، بیمارستانی اعم از دولتی، خصوصی و خیریه و نظایر آن تسری یابد و اتفاقات مرتبط با بیماری‌ها سریعاً قابل رصد باشد.
- توصیه اکید به نقش‌آفرینی بهورزان، احیاء و تقویت برنامه رابطان بهداشتی، احیاء و ارتقای آموزش و آموزشگاه‌های بهورزی، احیاء و ارتقای برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع
- تأکید بیشتر بر حوزه‌های ضروری مانند سلامت روان، سلامت اجتماعی، سلامت معنوی اسلامی، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر سلامت، بیماری‌های غیر واگیر، بیماری‌های بازپدید و نوپدید، حوادث و بلایا و ... و ارائه آموزش‌ها، تأمین لوازم، و سایر حمایت‌های مورد نیاز[1].
- لازم است تجربیات همواره مدون و مستند شوند تا قابل انتقال به نسل‌های آینده و یا همزمان قابل انتقال به کشورهای همسایه و دوست و در راستای چگونگی مقابله با بیماری‌ها بوده، تجارب موفق راه‌گشای دیگر ملل اسلامی باشد.
- در شرایط تداوم همه‌گیری، لازم است با کسب دستاوردهای جدید در تلاش بین‌المللی برای کنترل نهایی پاندمی، مشارکت جدی و پایدار داشته باشیم.

۱. برگرفته از بیانیه حمایت‌طلبی فرهنگستان علوم پزشکی« لزوم هرچه سریع‌تر گسترش، ارتقا، تعمیق و روزآمدی شبکه بهداشتی درمانی کشور بر مبنای سیاست‌های کلی سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری»

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

Short Communication

Lessons Learned from the Coronavirus Disease Pandemic

Ali Mehrabi Tavana[1*]

Abstract

Background: The Covid-19, virus reported in Wuhan, China in late December 2019, rapidly spreadaround the world. There is currently no vaccine against the disease, or reliable, evidence-based treatment for it. The best strategies to prevent the disease are: “personal hygiene”, “physical distancing” and wearing a mask”; herein we presentour experience, in the health system of the IR of Iran.

Methods: We reviewnational and international literatureand documents, and summarizing the lessons learned from the Islamic Republic of Iran regarding this epidemic.

Results: The Islamic Republic of Iran operated in14 sectors namely: " leadership", "centralized command", "general education", "inter-sectoral cooperation", "public participation", "health network", "outpatient services", " center for disease control", "laboratories", "clinical and hospital personnel", "resistance approach", "cooperation between army and the community", "use of national, intra-sectional and inter-sectional capacities" and "public mobilization".

Conclusion: Positive aspects of Iran’s performance of the health system has been mentioned in result section of this article, which can guarantee health of the people if adhered to and executed properly.

Keywords: COVID-19, Iran, Pandemics

منابع

1. Henry R. Etymologia: Coronavirus. Emerg Infect Dis 2020; 26(5): 1027.
2. Madhugiri R, Fricke M, Marz M, Ziebuhr J. Coronavirus cis-Acting RNA Elements. Adv Virus Res 2016; 96:127-163.
3. Center for Disease Control and Prevention. Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). 2017. Available at: https://www.cdc.gov/sars/about/fs-sars.html.
4. Chan JF, Lau SK, To KK, Cheng VC, Woo PC, Yuen KY. Middle East respiratory syndrome coronavirus: another zoonotic betacoronavirus causing SARS-like disease. Clin Microbiol Rev 2015; 28(2): 465-522.
5. World Health Organization. Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report. 2020. Available at: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10-4.
6. Shereen MA, Khan S, Kazmi A, Bashir N, Siddique R. COVID-19 infection: Origin, transmission, and characteristics of human coronaviruses. J Adv Res 2020; 24: 91-98.
7. Mosadegh M. With or Without Coronavirus? Is This The Problem? Iraninan Journal of Culture and Health Promotion 2020; 4(1): 2-7. [In Persian]
8. Jalali Farahani A, Hosseini Zijoud SR. The importance and role of military forces in natural disaster relief. J Mil Med 2019; 21(3): 205-207. [In Persian]
9. Jahangiri K, Ostevar Izadkhah Y, Azin SA, Jarvandi F. Public Participation in Confronting Natural Disasters in Khuzestan Province: The Officials' viewpoint. Jorar 2011; 2(4): 11-21. [In Persian]
10. Rahmanzade Ra, Rahmanzade Re, Hashemian MR, Tabarsi P. Iran's Approach to COVID-19: Evolving Treatment Protocols and Ongoing Clinical Trials. Front Public Health 2020; 8: 551889.
11. Araghizade H., Motlagh M. Analysis of Relief and Treatment in The Event of the Flood in the Spring, Iran, 2019. Journal of Combat Medicine 2019; 2(1): 30-37. [In Persian]

1. ∗ Corresponding Author: Health Management Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]